

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.348446

УДК 373.5.016:355]:61

СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРЕДМЕТУ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

Юлія Срібна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету технологій та дизайну, професор кафедри
теорії і методики технологічної освіти,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка,
Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0003-3846-3871,
sribna@gsuite.pnpu.edu.ua

Леонід Головач,

доктор філософії в галузі освітніх, педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-0216-5912,
rikoregion@gmail.com

Андрій Петрушов,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
Полтава, Україна
ORCID ID 0000-0002-1269-2978,
apet5@ukr.net

Степан Чуприна,

асистент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
Полтава, Україна
ORCID ID 0009-0001-8304-3721,
chupryna.stepan@ukr.net

Анотація. У статті висвітлено сучасні теоретичні, методологічні та практичні підходи до викладання предмета «Захист України», засвоєння основних принципів надання домедичної допомоги пораненим та постраждалим з урахуванням введення воєнного стану та наявності постійних стресових і небезпечних для життя ситуацій. Акцентовано увагу на застосуванні під час освітнього процесу інтерактивних методів навчання, інноваційних технологій, впровадження міждисциплінарного підходу, формування компетентностей

особистості, а також створення умов для активного творчого розвитку учнів та їхньої психологічної підготовки. Приділено увагу необхідності навчити учнів справлятися зі стресом, зберігати психологічну стійкість та діяти раціонально в екстремальних ситуаціях. Розкрито необхідність покращення професійних компетентностей педагогів, створення умов для постійного професійного розвитку вчителів, важливості керуватися, насамперед, принципами наступності, перспективності, емоційності та активності.

Ключові слова: домедична допомога; захист України; формування ключових компетентностей; міждисциплінарний підхід; сучасні педагогічні технології.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасній українській школі освітня парадигма викладання предметів передусім акцентує увагу на розвитку учня як особистості, переходячи від традиційного запам'ятовування знань та освоєння певних умінь до формування ключових компетентностей, орієнтації на нові суспільні потреби та активної взаємодії з навчальним процесом. На сьогодні досить гостро постає проблема реформування шкільної освіти, що має на меті зробити її більш якісною, забезпечуючи широкі можливості для розвитку, навчання та виховання творчої особистості, підготовку до активного, самостійного життя в суспільстві.

Швидкі зміни сучасного світу, введення воєнного стану та постійні стресові й небезпечні для життя ситуації призвели до того, що система шкільної освіти в Україні стикається з різноманітними викликами і проблемами. Школи стають унікальним простором, який охоплює весь всесвіт знань, де творчі уми сходяться, взаємодіють між собою та будують бачення нових реалій (Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2024).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з тим, що предмет «Захист України» є відносно новим у програмі загальноосвітніх закладів, кількість публікацій, що порушують проблеми викладання цього предмета, залишається обмеженою. У наявних працях наголошено, що сучасна освітня парадигма шкільної освіти передбачає інноваційні підходи, зміни у взаєминах «вчитель-учень» та створення умов для активного творчого розвитку учня (Комар, Пасічник, Соляр, 2023). В умовах воєнного стану надзвичайно важливим та актуальним стає викладання нового шкільного предмета «Захист України», який насамперед спрямований на підвищення обізнаності й готовності молодого покоління до можливих надзвичайних ситуацій і військових дій (Бородай, Кононец, Гуз, Костевський, 2022). Однак традиційні методи викладання мирного часу виявляються недостатньо ефективними задля забезпечення ефективного засвоєння знань, умінь і навичок, необхідних у сучасних умовах, що приводить до необхідності впровадження оновленої освітньої парадигми, яка враховуватиме реалії сьогодення, зокрема буде адаптованою до чинного режиму воєнного стану в Україні.

Формулювання цілей статті. Основними цілями цього дослідження є формулювання та вивчення основних аспектів освітньої парадигми викладання медичної складової предмета «Захист України» з урахуванням формування в учнів провідних компетентностей особистості, створення умов для їх активного творчого розвитку, психологічної підготовки, використання інтерактивних методів навчання, інноваційних технологій та впровадження міждисциплінарного підходу у викладанні.

Результати дослідження. Передусім провідними аспектами сучасної парадигми викладання предмета в школі можна вважати: особистісно-орієнтований підхід, де учень стає активним суб'єктом, а не пасивним об'єктом навчання, а також формування компетентностей, коли акцент робиться на розвитку навичок мислення, комунікації, творчості та вмінні розв'язувати проблеми, а не лише на засвоєнні фактів; активне навчання, а саме застосування інтерактивних методів, проєктної діяльності, групової роботи та дослідницького підходу для залучення учнів до освітнього процесу (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022). Важливим аспектом сучасної парадигми викладання також може бути впровадження інноваційних технологій, використання сучасних цифрових інструментів для створення ефективного та захопливого освітнього середовища.

Слід особливо враховувати те, що воєнний стан вимагає від учнів під час навчання з предмета «Захист України» не лише теоретичних знань, але й практичних навичок, які можуть бути корисними в реальних ситуаціях (Бородай, Кононець, Гуз, 2022). Традиційні уроки будуть поступатися місцем інтерактивним методам навчання, таким як симуляційні ігри, практичні тренінги та навчання на місцевості, оскільки ці методи дозволять учням не лише ознайомитися з теоретичними аспектами самозахисту, поведінки в умовах бойових дій чи надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги, але й набути необхідного досвіду, який буде критично важливим у разі необхідності діяти в реальних ситуаціях, які моделювалися на уроках. Сучасні освітні технології стають важливою частиною освітнього процесу, адже в умовах воєнного стану дистанційні форми навчання набувають особливого значення. Використання інтерактивних додатків та віртуальних симуляторів, різноманітних онлайн-платформ дозволяє проводити процес навчання навіть за відсутності можливості фізичної присутності, а це не лише підвищує його ефективність, але й забезпечує безперервність навчання, оскільки здобувачі освіти мають змогу працювати в зручному для них режимі навчання.

Важливим аспектом сучасної парадигми викладання є зміна ролі вчителя, який, зберігаючи позицію експерта, стає наставником, скеровує учнів, стимулює їхню самостійність та мотивацію. У своїй професійній діяльності вчителі шкіл, звертаючи увагу на новітні підходи до навчання, повинні рухатись уперед у своєму професійному розвитку. Частиною такого професійного розвитку в сучасному освітньому середовищі стають нові шкільні дисципліни, зокрема й «Захист України» (Бородай, Кононец, Гуз, 2022).

Особливого значення в сучасній системі освіти та викладанні предмета «Захист України» набуває впровадження міждисциплінарного підходу. Знання, здобуті на уроках «Захист України», повинні бути інтегровані з іншими навчальними дисциплінами, такими як математика, фізика, хімія, біологія та основи здоров'я. Це дозволяє створити комплексну систему знань, яка допоможе здобувачам освіти краще розуміти та аналізувати ситуації, що виникають в умовах війни. Міждисциплінарний підхід, який поєднує знання з різних галузей, сприяє створенню комплексної системи знань, що дозволяє здобувачам освіти краще розуміти й аналізувати ситуації, пов'язані з воєнними діями та надзвичайними ситуаціями (Бородай, Кононец, Гуз, Костевський, 2022). Відповідно це підвищує здатність здобувачів освіти застосовувати здобуті знання на практиці, що є критично важливим в умовах воєнного стану.

З урахуванням міждисциплінарного підходу до викладання та створення комплексної системи знань особливого значення набуває медична складова предмета «Захист України», зокрема й засвоєння основних принципів надання домедичної допомоги пораненим в умовах бою.

Одним із ключових принципів домедичної допомоги в бойових умовах є порятунок у «золоту годину». В умовах бойових дій здатність надати швидку та ефективну першу допомогу може стати вирішальним фактором для порятунку життя. Домедична допомога в умовах дії прямої загрози потребує швидких рішень. Постраждалого потрібно перемістити в безпечне місце. Також важливо упевнитися, що постраждалий реагує на ваші дії та слова, та заспокоїти пораненого, звернутися по допомогу. Особливо критичними є два аспекти: зупинка масивної кровотечі та відновлення прохідності дихальних шляхів (Шищук, Редько, Ляпа, 2022, с. 83). Розуміння цих принципів не лише рятує, а й надає впевненості в критичний момент.

Коли йдеться про поранення, час працює проти рятувальника. Масивна кровотеча може призвести до смерті за лічені хвилини, тому діяти потрібно швидко та рішуче. Насамперед слід оцінити рівень загрози: якщо має місце інтенсивне витікання крові, яка швидко заливає все довкола, це потребує негайного втручання. Одним із найефективніших інструментів для зупинки

артеріальної кровотечі на кінцівках є джгут-турнікет. Його слід накладати якомога вище на руку чи ногу та затягувати туго до повного припинення кровотечі. Потрібно пересвідчитися, що кровотечу зупинено, перевіривши, що зник пульс на пораненій кінцівці. Важливо не забути зафіксувати точний час накладання джгута, адже ця інформація є життєво необхідною для подальших дій медиків (Бодулев, Дикий, Могильник, 2018, с. 114). Також необхідно переконатися, що немає кровотеч у критичних місцях – таких як шия, пах, пахви. Постійно потрібно розмовляти з пораненим, оцінюючи рівень його свідомості. Для менш критичних кровотеч можна застосувати прямий тиск на рану за допомогою бинта або будь-якої чистої тканини. Тиск має бути сильним та безперервним. Гемостатичні пов'язки доцільно підсилювати тиснучими пов'язками (бандажами). При глибоких пораненнях, коли прямий тиск неефективний, використовується тампонування – заповнення рани бинтом або гемостатичним засобом з наступним притисканням (Кравчук, 2017, с. 87).

Подальша доля поранених, особливо у воєнних умовах, часто залежить від людини, яка першою надала пораненому допомогу. Важливим є поняття про превентивні смерті – це смерті, яким можна було запобігти, надавши першу медичну допомогу. Якщо проаналізувати смертність військовослужбовців від поранень на полі бою, то всі поранення можна розподілити за причинами смерті. Головними причинами смертності на полі бою є критична кровотеча – 61%, напружений пневмоторакс – 33%, або непрохідність дихальних шляхів – 6% (Шищук, Редько, Ляпа, 2022, с. 45). Алгоритм надання домедичної допомоги можна описати так: увага розподіляється від стабілізації найбільш загрозливих для життя станів до менш загрозливих. Наприклад, від масивної кровотечі смерть може настати в перші хвилини після початку кровотечі або навіть у перші секунди. Смерть від непрохідності дихальних шляхів може настати за період від 2 до 7 хвилин, від напруженого пневмотораксу – від декількох десятків хвилин до декількох годин.

Якщо людина не дихає або її дихання утруднене, необхідно негайно перевірити, чи немає перешкод у дихальних шляхах. Це може бути западання язика, кров або інші сторонні предмети. Перший крок – забезпечити відкритість та прохідність дихальних шляхів. Щоб відкрити дихальні шляхи, потрібно закинути голову пораненого назад, висунути нижню щелепу вперед, відкрити ротову порожнину (якщо є підозра на ураження шийного відділу хребта, то голову закидати назад не потрібно). Ця проста маніпуляція допомагає язику зайняти правильне положення й відновити прохід повітря. Далі слід оглянути ротову порожнину, щоб виявити та обережно видалити будь-які видимі перешкоди: кров, бруд чи інші сторонні тіла. Якщо немає ушкодження

дихальних шляхів, можна вставити назофарингеальну трубку або повернути пораненого у відновлювальне положення – стабільно на бік. Пораненому у свідомості необхідно допомогти прийняти зручне для нього положення (Шищук, Редько, Ляпа, 2022, с. 116).

Особливу увагу під час викладання предмета «Захист України» слід приділити також психологічній підготовці учнів, що є важливим аспектом сучасної освітньої парадигми викладання цього предмета, адже в умовах воєнного стану надзвичайно важливо навчити учнів справлятися зі стресом, зберігати психологічну стійкість та діяти раціонально в екстремальних ситуаціях. У досягненні цього важливим є проведення спеціальних тренінгів і занять з психологічної підготовки, які допоможуть учням розвинути навички самоконтролю та взаємодопомоги. Можливе використання новітніх методів у класі для формування стійкості учнів у конфліктних ситуаціях. З цією метою вчителі можуть використати методи зниження стресу, такі як: регулярні вправи на дихання, медитація, прогресивна м'язова релаксація, спортивні ігри також сприяють зняттю напруження й покращують загальний емоційний стан; малювання, музика, танці є ефективними методами для вираження емоцій та зниження стресу (Горащук, 2004, с. 134). Для зниження стресу з метою розвитку навичок розв'язання конфліктів можна проводити тренінги та рольові ігри, які моделюють конфліктні ситуації, допомагають учням навчитися ефективно взаємодіяти та розв'язувати конфлікти мирним шляхом. Під час групової роботи підтримка командного духу буде сприяти розвитку почуття єдності та взаємопідтримки. Надання доступної інформації про розвиток стресу, його впливу на здоров'я та способи його подолання допоможе здобувачам освіти краще розуміти свої емоції та керувати ними (Бойко, 2014).

Важливими методами зниження стресу в процесі викладання в умовах воєнного стану будуть також розвиток емоційного інтелекту та підтримка психоемоційного стану. Ці методи передбачають забезпечення фізичної та психічної безпеки в закладах освіти, щоб учні могли зосередитися на навчанні; консультації психологів, доступ до ресурсів психологічної допомоги, персональні плани підтримки для тих, хто переживає особливі труднощі; співпраця з батьками й місцевими громадами для створення мережі підтримки та обміну інформацією про методи зниження стресу, підтримки емоційного добробуту, навчання розпізнаванню, розумінню та керуванню своїми емоціями, а також емпатії до інших, позитивний зворотній зв'язок, мотиваційні бесіди з учнями.

Отже, система освіти прагне бути на крок попереду, формуючи знання та навички, які будуть актуальними в майбутньому. Це особливо важливо під час

викладання предмета «Захист України», метою якого є формування в учнів національної та громадянської ідентичності, життєво необхідних знань, умінь і навичок для захисту себе та своєї держави в умовах надзвичайних ситуацій мирного та військового часу. У межах цього предмета, як і основ здоров'я, здобувачі освіти вивчають основи домедичної допомоги, цивільного захисту, опановують правила поведінки в надзвичайних ситуаціях. Важливим завданням є також опанування основ військової справи, виховання патріотизму та поваги до захисників України. Вагома складова предмета – формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, життєвих навичок безпечної та здорової поведінки, формування в здобувачів здоров'язбережувальної компетентності, зокрема й поглиблення знань щодо збереження життя, формування навичок та вмінь щодо ухвалення рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливу, подолання емоцій та стресу, розвиток співчуття й відчуття себе як громадянина, усвідомлення учнями необхідності відповідати за своє життя і здоров'я (Горашук, 2004, с. 159).

Під час планування вивчення предмета «Захист України» вчителю необхідно керуватися насамперед принципами наступності, перспективності, активності та емоційності. Особливість методики проведення уроків із предмета «Захист України» полягає в тому, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Ефективними на уроках можуть бути сучасні педагогічні технології, що ґрунтуються на використанні методів інтерактивного навчання, зокрема й системи завдань і вправ, зорієнтованих на діалогові форми навчальної взаємодії, використання елементів тренінгових форм, проєктної діяльності, ведення індивідуальних і колективних портфоліо. Специфічність викладання змісту цього предмета полягає в тому, що діяльність учня спрямовується на розвиток активності в засвоєнні засад здорового способу життя, опанування навичок захисту себе та своєї держави, правил поведінки в надзвичайних ситуаціях, а також спрямованих на розвиток продуктивного і творчого мислення (Мухамед'яров, 2013). З цією метою доцільно використовувати в навчальному процесі завдання, що різняться за характером пізнавальної діяльності учнів та враховують навчальні й розвивальні цілі. Невід'ємними складовими викладання на уроках «Захисту України» є життєві навички, зокрема й пов'язані з медичними знаннями, що систематично відпрацьовуються, а також сприяють соціальному, психічному й духовному здоров'ю. Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження й розв'язання конфліктів, протидії тиску, погрозам, дискримінації, навички

спільної діяльності та співробітництва, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем та ухвалення рішень, визначення життєвих цілей і програм, мотивація успіху та тренування волі.

Особливого значення набуває формування компетентностей особистості, її здатності до творчого, нестандартного мислення, уміння конструктивно розв'язувати життєві ситуації. Запорукою формування здорової особистості учня є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу (Андрющенко, 2015, с. 246). Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Для покращення професійних компетентностей педагогів необхідно активно створювати умови для постійного професійного розвитку вчителів, які викладають предмет «Захист України», підвищення їхньої кваліфікації через участь у семінарах, тренінгах та обмін досвідом з колегами з інших країн, що дозволить впроваджувати найсучасніші методи викладання та підвищувати якість освітнього процесу. Тільки так можна забезпечити ефективну підготовку учнів до викликів, що виникають у зв'язку з воєнним станом у нашій державі. Важливість якісної освіти неможливо переоцінити й у мирний час, а в період війни – тим більше. Сьогодні кожен учитель робить вагомий внесок у розбудову мирного майбутнього нашої країни. Війна стала викликом для освітнього процесу. І саме в ці часи освітяни роблять усе можливе, щоб наблизити нашу спільну перемогу.

Зі свого боку учень повинен під час практичної діяльності на уроках «Захист України» вчитися моделювати ту чи іншу ситуацію власної поведінки, щоб у реальному житті мати змогу надати домедичну допомогу іншому учню, родичу чи собі, протистояти моральному психологічному тиску. Зазначене підтверджує важливість формування позитивного ставлення до навчання учнів, учителів та громадськості, готовності учнів до захисту своєї країни.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, сучасна парадигма викладання предмета «Захист України» об'єднує впровадження міждисциплінарного підходу до навчання, застосування інтерактивних методів навчання, інноваційних технологій, особистісно-орієнтованого підходу, формування компетентностей особистості та психологічну підготовку учнів, а також особливу увагу до медичних компонентів цього предмета й формування здоров'язбережувальної

компетентності, поглиблення знань щодо збереження життя, формування навичок та вмінь щодо ухвалення рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, надання домедичної допомоги, усвідомлення учнями необхідності відповідати за своє життя і здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко, Т. К. (2015). Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку [Неопубл. дис. докт. пед. наук]. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
2. Бодулев, О. Ю., Дикий, О. М., & Могильник, А. І. (2018) Екстрена та невідкладна медична допомога. Нова Книга.
3. Бойко, Ю. С. (2014). Науковий аналіз категорії «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» з позиції педагогічної аксіології. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 50, 63–71.
4. Бородай, Е. М., Кононец, Н. В., & Гуз, К. Ж. (2022). Інноваційно-організаційний формат розвитку лідерської компетентності вчителів предмета «Захист України» у воєнний час. *Імідж сучасного педагога*, 2(203), 5–11. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2\(203\)-5-11](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2(203)-5-11)
5. Бородай, Е. М., Кононец, Н. В., Гуз, К. Ж., & Костевський, О. М. (2022). Ресурсно-орієнтована методика розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України». *Витоки педагогічної майстерності*, 29, 47–55. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264252>
6. Горашук, В. П. (2004). Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я [Неопубл. дис. канд. психол. наук]. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
7. Комар, І., Пасічник, Т., & Соляр, Т. (2023). Інноваційні методи викладання як засіб формування сучасного фахівця. *Вісник науки та освіти*, 6(12), 431–441. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-431-441](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-431-441)
8. Мухамед'яров, Н. Н. (2013). Формування здорового способу життя: теоретичний аспект. *Вісник Харківської державної академії культури*, 39, 249–256.
9. Кравчук, В. В. (Ред.). (2017). Основи тактичної медицини. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ імені Б. Хмельницького. <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-otm-2022.pdf>
10. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#>.
11. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України № 1225 (2024) . URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
12. Шишук, В. Д., Редько, С. І., & Ляпа, М. М. (2022). Тактична медицина. Київ : Вид. дім «Скіф», <https://jurkniga.ua/contents/taktichna-meditsina-navchalniy-posibnik.pdf?srsltid=AfmBOop4JyR7w-VzMZHn0b9LamGS1EAED76-cL0bOsgk-5O2vjJJHm1n>

MODERN EDUCATIONAL PARADIGM OF TEACHING THE MEDICAL COMPONENT OF THE SUBJECT “DEFENSE OF UKRAINE”

Yulia Sribna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Dean of the Faculty of Technology and Design, Professor of the Department of
Theory and Methods of Technological Education,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-3846-3871,
sribna@gsuite.pnpu.edu.ua

Leonid Holovach,
Doctor of Philosophy in Educational and Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Defense of Ukraine and Life Safety,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0216-5912,
rikoregion@gmail.com

Andrii Petrushov,
Candidate of Medical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Defense of Ukraine and Life Safety,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1269-2978,
apet5@ukr.net

Stepan Chupryna,
Assistant Professor of the Department of Defense of Ukraine and Life Safety,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine
ORCID ID 0009-0001-8304-3721,
chupryna.stepan@ukr.net

Abstract. This article examines the contemporary educational paradigm for teaching the medical component of the “Defense of Ukraine” subject in Ukrainian secondary schools under martial law conditions. The study addresses the urgent need to reform traditional peacetime teaching methods, which have proven insufficient for effectively developing the knowledge, skills, and competencies required in current emergency and military situations.

The research focuses on formulating key aspects of the educational paradigm that integrates competency-based learning, active student engagement, psychological preparation, interactive teaching methods, innovative technologies, and interdisciplinary approaches. The study emphasizes the transformation of educational processes from traditional memorization to developing key competencies oriented toward new societal needs and active interaction with the learning process.

Special attention is devoted to the medical component of the subject, particularly pre-medical aid principles in combat conditions. The article details critical life-saving procedures including massive hemorrhage control using tourniquets and hemostatic agents, airway management techniques, and the “golden hour” concept for trauma care. Statistical data reveals that 61% of battlefield deaths result from critical bleeding, 33% from tension pneumothorax, and 6% from airway obstruction—all preventable deaths with proper first aid training.

The research highlights the importance of psychological preparation, including stress management techniques such as breathing exercises, meditation, progressive muscle relaxation, art therapy, and conflict resolution training. The interdisciplinary approach integrates “Defense of Ukraine” content with mathematics, physics, chemistry, biology, and health fundamentals, creating a comprehensive knowledge system enabling students to better understand and analyze wartime situations.

The study emphasizes the changed role of teachers, who transition from traditional experts to mentors guiding students toward independence and motivation. Implementation of interactive methods including simulation games, practical training, role-playing exercises, group work, project activities, and virtual simulators ensures students acquire practical experience applicable in real emergency situations. Distance learning technologies maintain educational continuity during physical displacement or danger.

The article concludes that the contemporary paradigm for teaching “Defense of Ukraine” must prioritize formation of health-preserving competencies, life-saving knowledge, decision-making skills, creative and critical thinking, effective communication, self-assessment, stress management, and development of civic consciousness and responsibility for one’s life and health.

Keywords: pre-medical assistance; Defense of Ukraine; formation of key competencies; interdisciplinary approach; modern pedagogical technologies.

REFERENCES

1. Andriushchenko, T. K. (2015). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia zdorov'iazbezhuvalnoi kompetentnosti v ditei doshkilnoho viku* [Theoretical and methodological principles of the formation of health-preserving competence in preschool children] [Unpublished doctoral dissertation]. Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University [in Ukrainian].
2. Bodulev, O. Yu., Dykyi, O. M., Mohylnyk, A. I. (2018) *Ekstrena ta nevidkladna medychna dopomoha* [Emergency and urgent medical care]. Vinnytsia : Nova Knyha [in Ukrainian].
3. Boiko, Yu. S. (2014). Naukovyi analiz katehorii «zdorov'ia» ta «zdorovy sposib zhyttia» z pozytsii pedahohichnoi aksiolohii [Scientific analysis of the category «health» and «healthy lifestyle» from the position of pedagogical axiology.]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly* [Psychological and pedagogical problems of the rural school], 50, 63–71 <https://share.google/js7E1VhiV9qEDgZCY> [in Ukrainian].
4. Borodai, E. M., Kononets, N. V., & Huz K. Zh. (2022). Innovatsiino-orhanizatsiinyi format rozvytku liderskoi kompetentnosti vchyteliv predmeta “Zakhyst Ukrainy” u voiennyi chas [Innovative and organizational format for developing leadership competence of teachers of the subject “Defense of Ukraine” in wartime]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 2(203), 5–11. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2\(203\)-5-11](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2(203)-5-11) [in Ukrainian].
5. Borodai, E. M., Kononets, N. V., Huz, K. Zh, & Kostevskiy, O. M. (2022). Resursno-orientovana metodyka rozvytku liderskoi kompetentnosti uchyteliv predmeta “Zakhyst Ukrainy” [Resource-oriented methodology for developing leadership competence of teachers of the subject “Defense of Ukraine”]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, 29, 47–55. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264252> [in Ukrainian].
6. Horashchuk, V. P. (2004). *Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannia kultury zdorov'ia* [Theoretical and methodological principles of forming a culture of health]. [Unpublished doctoral dissertation]. Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda [in Ukrainian].
7. Komar, I., Pasichnyk, T., & Soliar, T. (2023). Innovatsiini metody vykladannia yak zasib formuvannia suchasnoho fakhivtsia [Innovative teaching methods as a means of forming a modern specialist]. *Visnyk nauky ta osvity*, 6(12), 431–441. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6\(12\)-431-441](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-6(12)-431-441) [in Ukrainian].

8. Mukhamed'iarov, N. N. (2013). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia: teoretychnyi aspekt [Formation of a healthy lifestyle: theoretical aspect]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 39, 249–256. [in Ukrainian].
9. Kravchuk, V. V. (Ed.). (2017). Osnovy taktychnoi medytsyny [Fundamentals of Tactical Medicine]. Khmelnytskyi : Vydavnytstvo NADPSU imeni B. Khmelnytskoho. <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-otm-2022.pdf> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti” [Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Promoting Ukrainian National and Civic Identity”] № 2834-IX. (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#> [in Ukrainian].
11. Profesiinyi standart “Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity” : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Professional Standard “Teacher of a General Secondary Education Institution”: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine] № 1225. (2024). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
12. Shyshchuk, V. D., Redko, S. I., & Liapa, M. M. (2022). Taktychna medytsyna [Tactical Medicine]. Kyiv : Vyd. Dim “Skif”. <https://jurkniga.ua/contents/taktichna-medytsyna-navchalnyi-posibnik.pdf?srsId=AfmBOop4JyR7w-VzMZHn0b9LamGS1EAED76-cL0bOsgk-5O2vjJJHm1n> [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
03.10.2025 р.